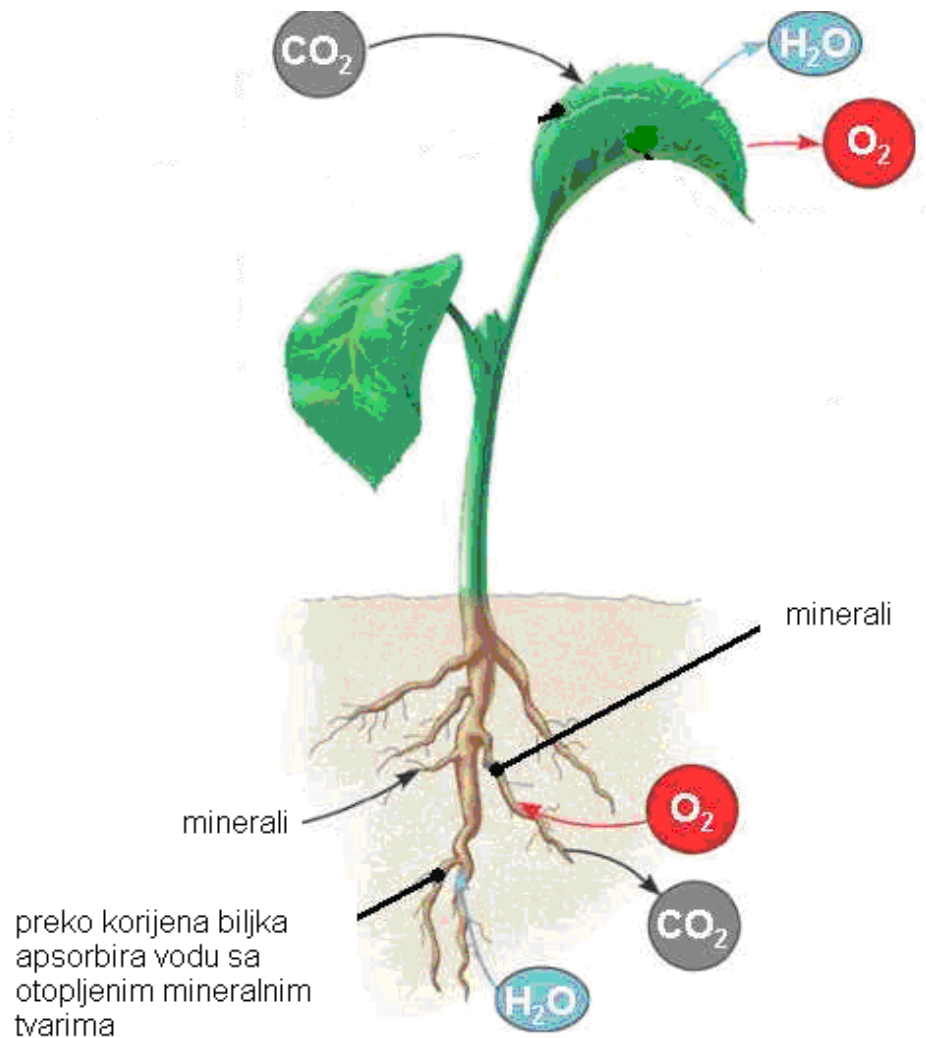

MINERALNI ELEMENTI

Mineralni elementi

- korisni
- neophodni

Korisni elementi

- elementi koji nisu nužni za održavanje života biljke, ali njihovo prisustvo djeluje pozitivno na određene fiziološke procese u biljci
- u korisne elemente spadaju hlor, kobalt, natrijum i silicijum

Neophodni elementi

- elementi bez kojih biljka ne može završiti svoj životni ciklus
- isključivanje bilo kojeg neophodnog elementa iz života biljke značilo bi uginuće te biljke jer se nedostatak neophodnog elementa ne može nadoknaditi prisustvom ili suviškom drugog elementa

Podjela mineralnih elemenata:

(ova podjela napravljena je s obzirom na količinu prisutnosti u biljci, dok je njihov značaj za život biljke podjednak)

- *makroelementi*

elementi potrebni biljci u većim količinama i tu spadaju ugljenik, kiseonik, vodonik azot, fosfor, kalijum, sumpor, kalcijum, magnezijum i željezo

- *mikroelementi*

elementi potrebni biljci u manjim količinama i tu spadaju molibden, mangan, bor, bakar, cink i kobalt

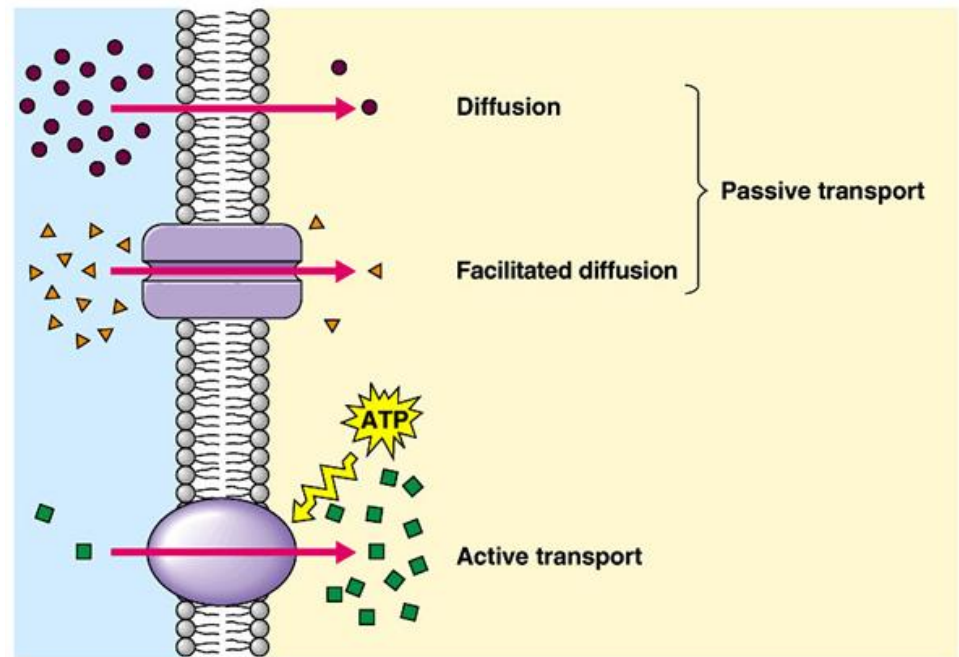
Usvajanje hranjiva

Biljka može usvajati hranjiva preko **korjena i preko lista**, a samo usvajanje hranjiva zavisi od niza faktora:

- gradijenta koncentracije rastvorenih materija
- građi membrane i njenoj selektivnoj propustljivosti
- usisavajuće sile
- (osmoza i difuzija) - pasivno usvajanje
- učešću energije - aktivno usvajanje
- metabolizmu biljke

Načini usvajanja hranjiva

- pasivan
- aktivan (uz učešće energije)

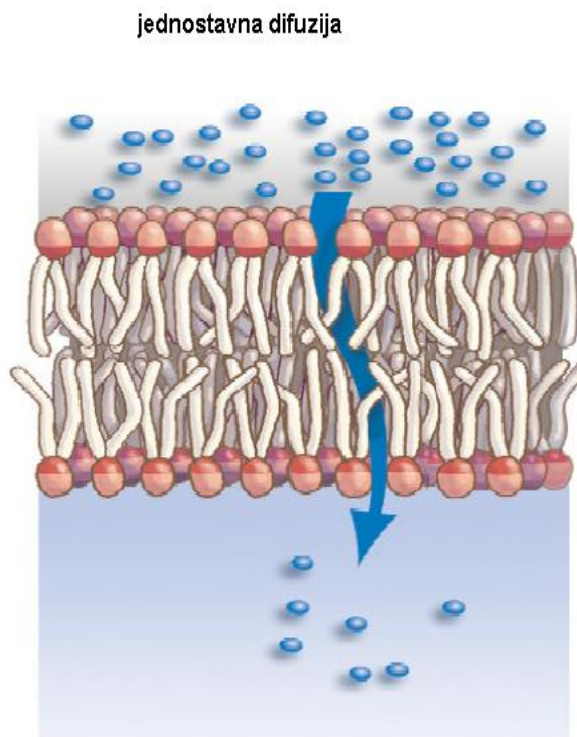
Osnovna teorija pasivnog načina usvajanja hranjiva

Difuzija

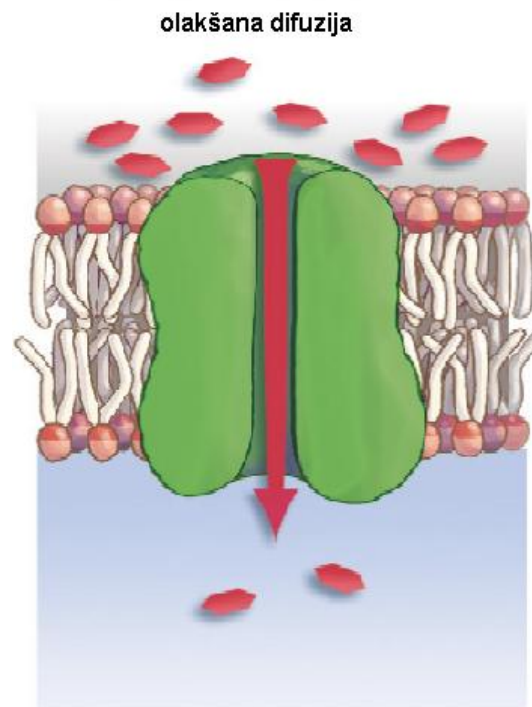
- pasivan proces koji ne zahtijeva energiju za kretanje molekula, već se molekule kreću iz pravca veće ka manjoj koncentraciji zahvaljujući svojoj kinetičkoj energiji

Oblici difuzije

- jednostavna difuzija
- olakšana difuzija

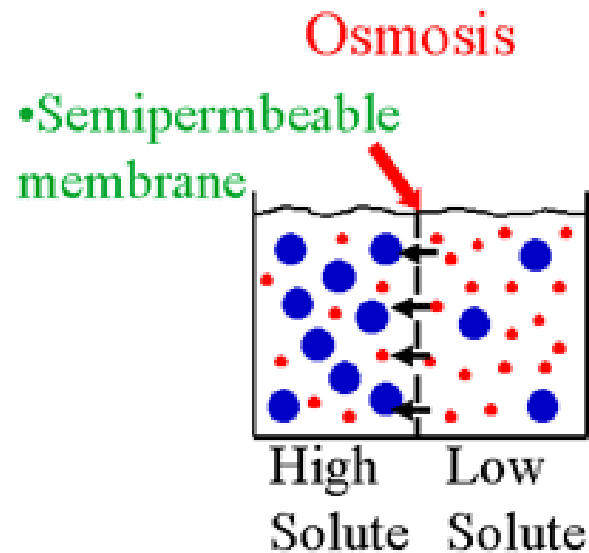
molekule se kreću iz pravca više ka nižoj koncentraciji

kretanje hidrofilnih molekula također u pravcu gradijenta koncentracije uz pomoć proteina "nosača"

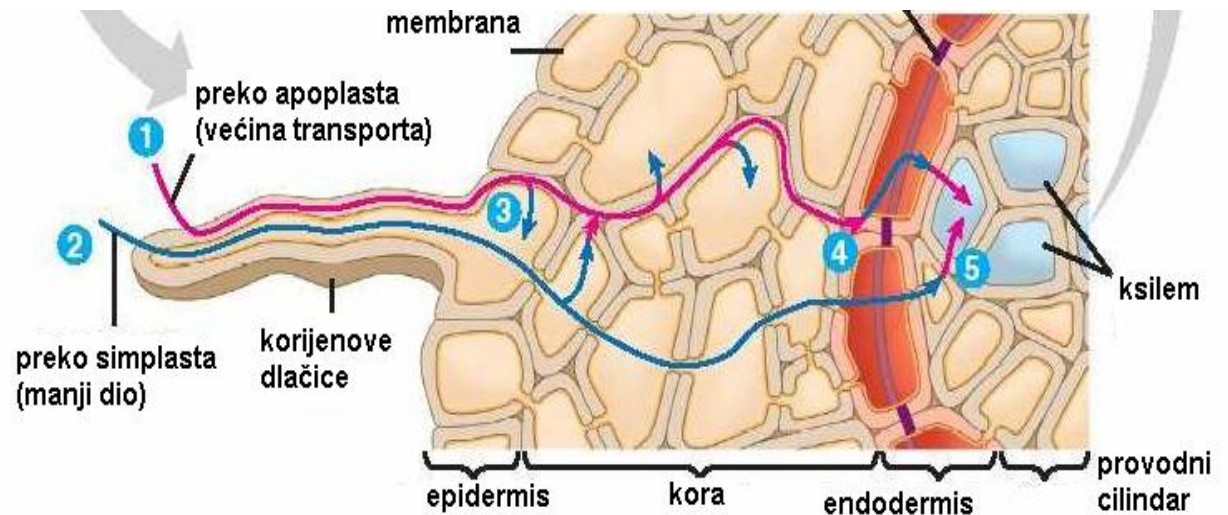
Osmoza

- proces difuzije rastvarača kroz selektivnu membranu iz rastvora niže u rastvor više koncentracije rastvorene materije
- jedan od najznačajnijih način usvajanja hranjiva

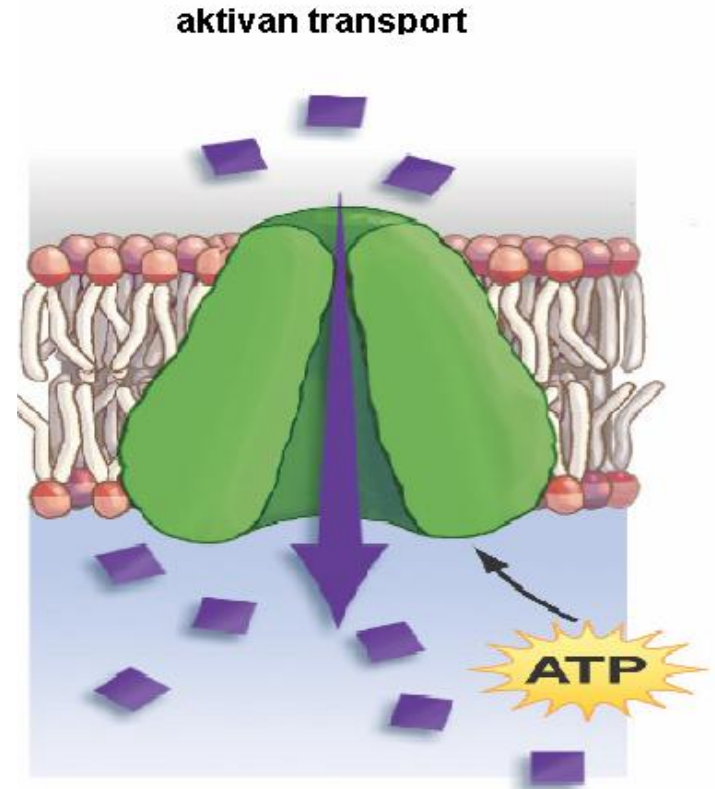
Osnovna teorija pasivnog načina usvajanja hranjiva (osmoza)

- voda sa rastvorenim materijama ulazi preko korjenovih dlačica u biljku najčešće osmozom
- korjenove dlačice predstavljaju **hipertoničan** medij u odnosu na rastvor zemljišta (korjenove dlačice imaju manju koncentraciju vode u svom ćelijskom soku)
- voda se dalje kreće (većinom kroz apoplast- gdje je otpor kretanju vode manji) u pravcu gradijenta vode, a nasuprot gradijenta rastvorenih materija osmozom, preko ćelija epidermisa, primarne kore do ćelija endodermisa.
- **Kasparijeve tačke** u ćelijskom zidu endodermiskih ćelija onemogućavaju kretanje vode kroz apoplast i dalje kretanje vode sa min. elementima odvija se kroz simplast (preko plazmodezmi) do ksilema

Aktivan način usvajanja hranjiva

- Molekule se kreću iz pravca niže koncentracije u pravcu više koncentracije rastvorene materije (nasuprot gradijenta koncentracije), uz učešće energije

**kretanje tvari nasuprot
gradijenta koncentracije -
potrebna energija**

Osnovna teorija aktivnog načina usvajanja hranjiva

Teorija prenosilaca

- membrane imaju više različitih prenosnih sistema za prenos materija (kanali, nosači, pumpe)
- prenošenje materija zavisi od hemijske prirode prenosnih sistema ili od prirode enzima koji omogućava vezivanje određene materije na prenosni sistem.
- **integrirani** proteini u ćelijskoj membrani predstavljaju prenosni sistem za prolaz materije
- ako se prenos materije odvija nasuprot gradijentu koncentracije, energiju potrebnu za prenos materija osigurava ATP, nastao kao produkt metaboličkih procesa u biljci

Endocitoza

- unošenje velikih molekula uz aktivno učešće ćelijske membrane i uz utrošak energije

Oblici endocitoze:

pinocitoza

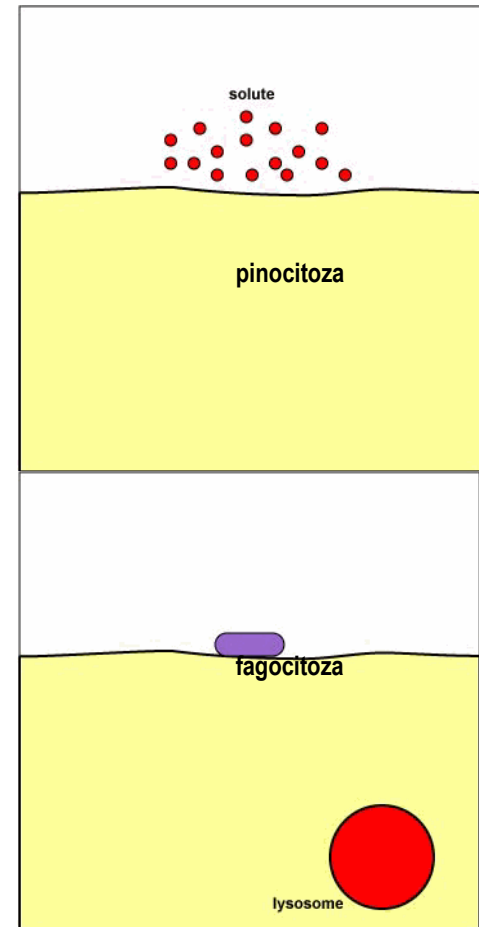
fagocitoza

Pinocitoza

- najčešći oblik endocitoze
- rastvorene materije se uz pomoć vezikula unose u ćeliju

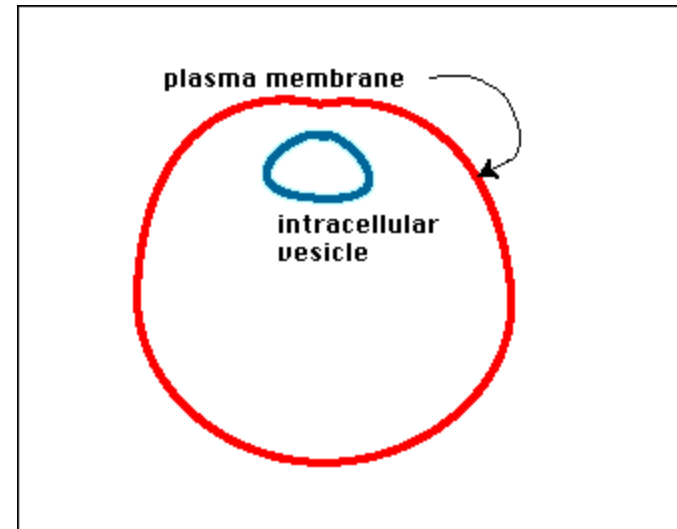
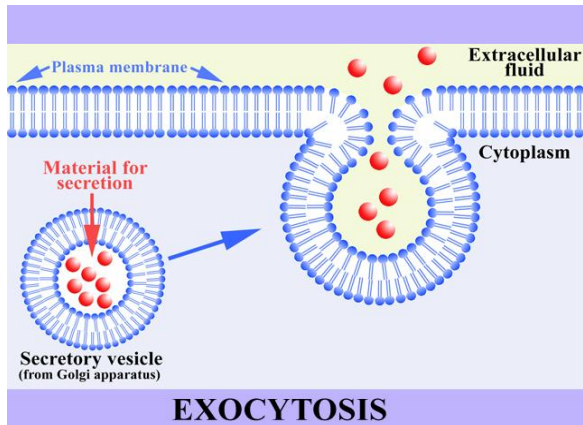
Fagocitoza

- unošenje krupnih nerastvorenih materija unutar ćelije

Egzocitoza

- iznošenje velikih molekula uz aktivno učešće ćelijske membrane i uz utrošak energije

Vizuelna dijagnoza

1. prema vizualnim simptomima zaključiti da li se radi o nedostatku ili suvišku određenog mineralnog elementa ili o nekoj infektivnoj bolesti
2. ukoliko ne postoje klasični simptomi oboljenja od fitopatogenih bakterija i gljiva (konidije, spore) pretpostaviti da se radi o poremećaju u ishrani
3. vidjeti da li su simptomi na listu na mlađem ili starijem lišću
  - ako je u biljci prisutan nedostatak pokretljivog elementa simptomi će se prvo uočiti na starijim listovima jer se element zbog svoje pokretljivosti vrlo brzo premješta iz starijih u mlađe dijelove biljke

pokretljivi elementi:

N, P, K, Mg, Cl, Mn

- nedostatak nepokretljivih elemenata manifestuju se prvo na mlađim listovima

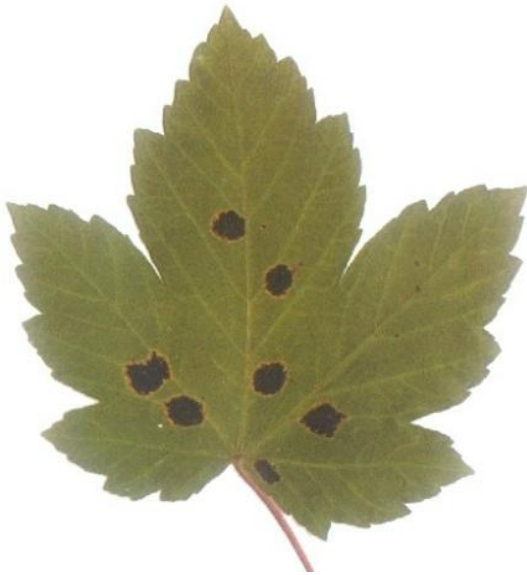
nepokretljivi elementi:

Ca, S, Fe, Cu, Zn, B, Mo

4. ustanoviti da li su simptomi hlorotične ili nekrotične prirode

Hloroza je reverzibilnog karaktera i manifestuje se se kao svijetložuto obojenje lišća

Nekroza je ireverzibilnog karaktera i tada dolazi do izumiranja dijelova lišća

MAKROELEMENTI

AZOT

Značaj azota

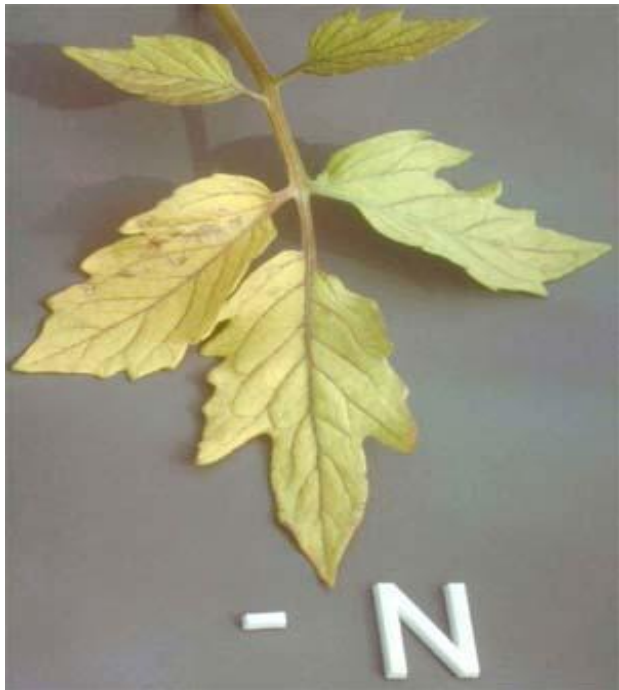
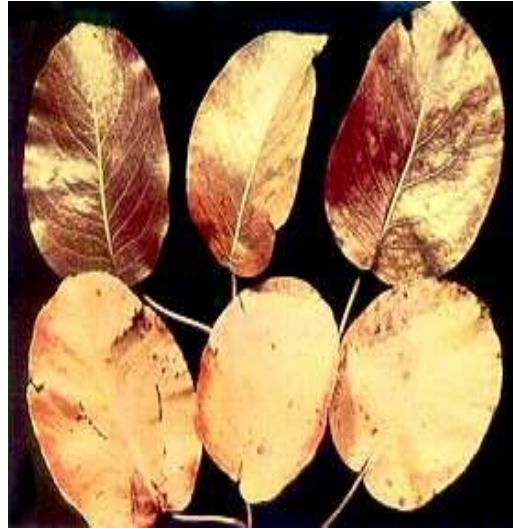
- konstitutivni element mnogih organskih jedinjenja (proteini, nukleinske kiseline..)
- sastavni dio hlorofila
- sastavni dio mnogih enzima i učestvuje u mnogim fiziološkim procesima u biljci
- primarni element koji učestvuje u izgradnji svih dijelova biljke

Snabdijevanje biljke azotom

- iz rastvora zemljišta biljci je pristupačan azot kao NH_4^+ (amonijum jon) i NO_3^- (nitrat jon)
- na usvajanje nitrarnog jona negativno utiču alkalna sredina i joni hlora
- na usvajanje amonijačnog jona antagonistički utiču kisela sredina i katjoni (Ca^{2+} , K^+)
- mobilan u biljci

Simptomi:

- različito se manifestuju kako kod različitih biljnih vrsta tako i kod pojedinih biljnih organa, pri nedostatku azota biljka ima manji porast, lišće je uže, kraće i blijedozelene boje koja poslije prelazi u žutu (manjak hlorofila)
- simptomi se prvo javljaju na starijem lišću

FOSFOR

Značaj fosfora

- sastavni dio organskih jedinjenja (nukleotidi ADP, ATP, NADP, polifosfati) koji učestvuju u mnogim fiziološkim procesima (fotosinteza, fosforilacija, sinteza nukl. kis..)
- uključen u sve energetske procese koji se odvijaju u ćeliji
- fosfolipidi učestvuju u izgradnji membrana

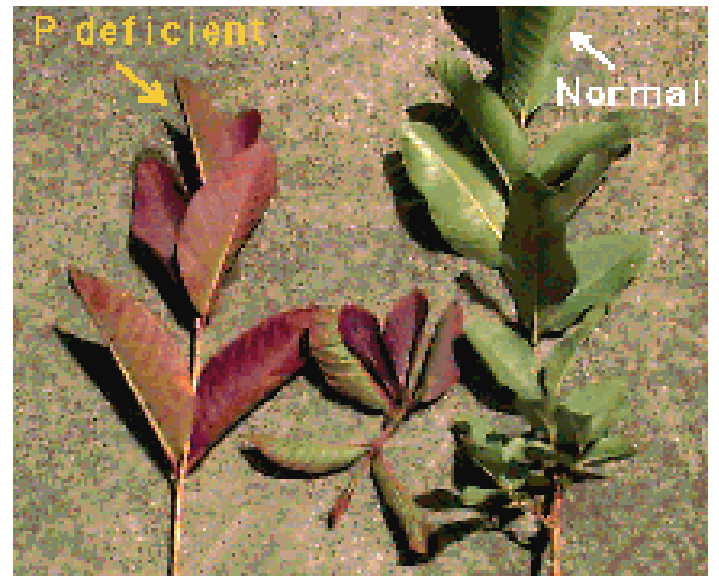
Snabdijevanje biljke fosforom

- glavni izvor fosfora za biljke su soli ortofosforne kiseline (H_3PO_4) - tri vrste jona H_2PO_4^- , HPO_4^{2-} , PO_4^{3-}
- biljke mogu koristiti fosfor i iz soli pirofosforne i metafosforne kiseline čiji sadržaj u zemljišnom rastvoru nije značajan
- mobilan u biljci

•SIMPTOMI:

- usporava se rast biljke (smanjenje fotosinteze i drugih energetskih procesa)
- lišće postaje vrlo nježno
- zelena boja listova postepeno prelazi u crvenkastu do crnosmeđu

KALIJUM

Značaj kalijuma

- aktivator enzima čime i utiče na brojne fiziološke procese u biljci
- reguliše fizičko-hemijska svojstva protoplazme (viskoznost, elastičnost, propustljivost)
- uključen je u procese fotosinteze i respiracije
- vrlo važan faktor prilikom otvaranja i zatvaranja stoma
- učestvuje u formiranju i translokaciji organskih jedinjenja (šećeri, proteini)
- povećava rezistentnost biljaka prema bolestima i niskim temperaturama
- intenzivnost boje ploda i kiselost u uskoj je korelaciji sa koncentracijom kalijuma

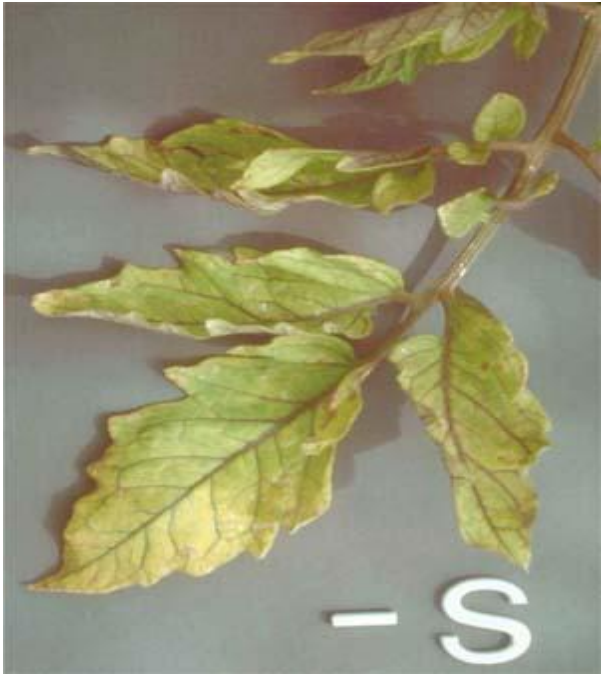
Snabdijevanje biljke

- iskorištavanje kalijuma iz mineralnog oblika, silikatnih i alumosilikatnih stijena moguće je tek nakon njihovog potpunog raspadanja, tako da većinu kalijuma biljka iskorištava iz **organskog** oblika
- nakon oslobađanja iz organske materije, kalijum se u rastvoru zemljišta nalazi u obliku lako rastvorljivih soli; karbonata, sulfata, hlorida koji su pristupačni biljci - u obliku jona (K^+)
- vrlo je *mobilan* u biljci

•SIMPTOMI:

- nedostatak kalijuma usporava ili u potpunosti zaustavlja rast biljke
- manifestuje se prvo na starijim listovima u vidu nekroze i to prvo na rubovima lista
- stablo postaje tanje, internodiji se sužavaju
- korjen postaje kratak, ne razvijaju se korjenove dlačice
- pri nedostatku kalijuma ćelije gube turgor, biljka vene

KALCIJUM

Značaj kalcijuma

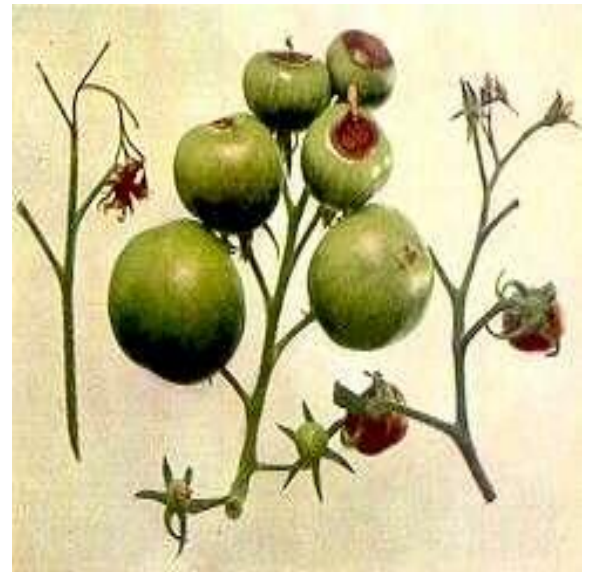
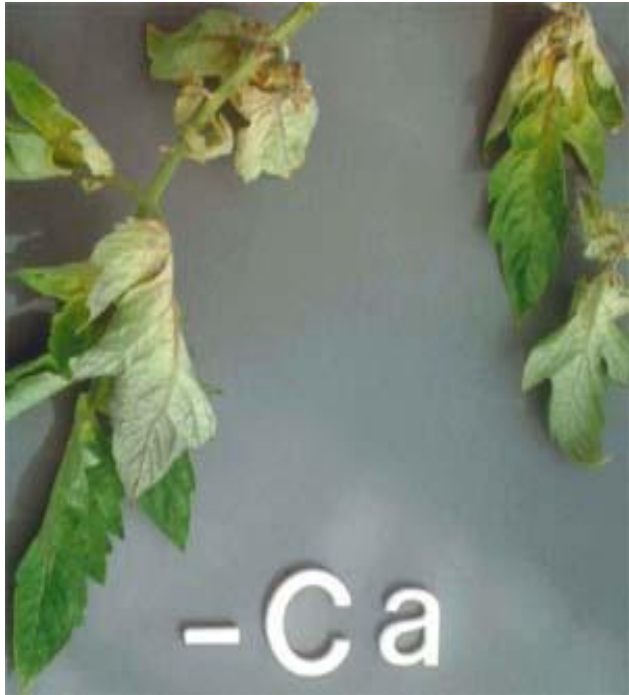
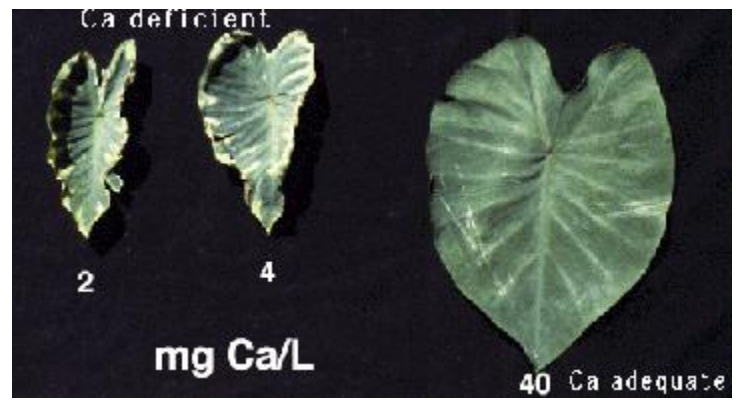
- Neutralizuje višak organskih kiselina stvarajući oksalate
- s pektinom gradi kalcij-pektinat koji služi kao neophodan materijal za jačanje primarnih membrana
- učestvuje u enzimatskim procesima metabolizma ugljenih hidrata
- **viskoznost** protoplazme i utiče na održavanje fizičko-kemijske strukture ćelije
- nužan za pravilno formiranje ploda

Snabdijevanje biljke

- kalcijum se u zemljištu nalazi u vidu lako rastvorljivih soli (karbonata, sulfata, nitrata) i lako je pristupačan biljci (Ca^{2+})
- *slabo mobilan* u biljci

•SIMPTOMI:

- simptomi na listovima u vidu hloroze
- često su listovi naborani, krajevi lista okrenuti prema gore
- na plodovima karakteristične pjege

MAGNEZIJUM

Značaj magnezijuma

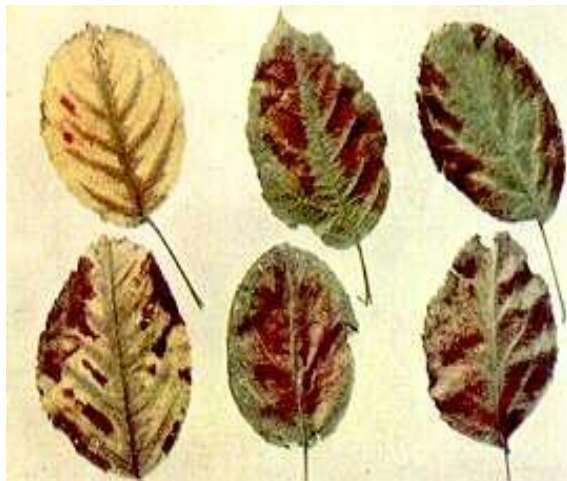
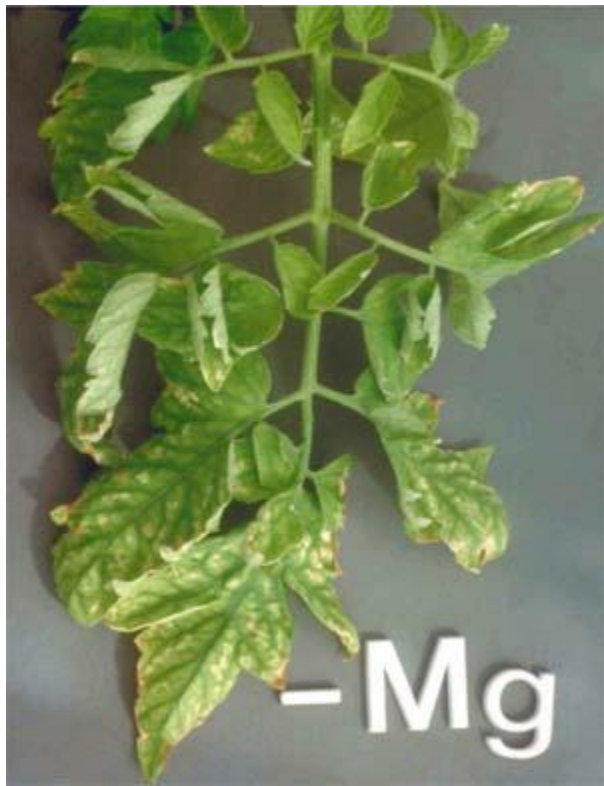
- sastavni dio hlorofila
- sastavni dio koenzima mnogih transferaza i ima značajnu ulogu u enzimatskim procesima
- učestvuje u izgradnji ćelijskih membrana kao magnezijev pektinat
- učestvuje u energetskim procesima u ćeliji (transport elektrona)
- uključen je u metabolizam azota, u sintezu i transport proteina i ugljenih hidrata
- može neutralisati višak kiselina u biljkama, stvarajući oksalate koji su teško rastvorljivi

Snabdijevanje biljke

- magnezijum se u zemljištu nalazi u vidu lakorastvorljivih soli i pristupačan je biljci (Mg^{2+})
- lako pokretljiv u biljci
- amonijačni, kalijumovi i kalcijumovi joni antagonistički utiču na usvajanje magnezijuma

•SIMPTOMI:

- simptomi se manifestuju prvo na starijim listovima koji blijede (između lisnih nerava) i postepeno poprimaju mrku boju počevši od vrha lista
- ova pojava popraćena je i stvaranjem hlorotičnih pjega razasutih po cijelom listu
- plodovi ostaju mali

ŽELJEZO

Značaj željeza

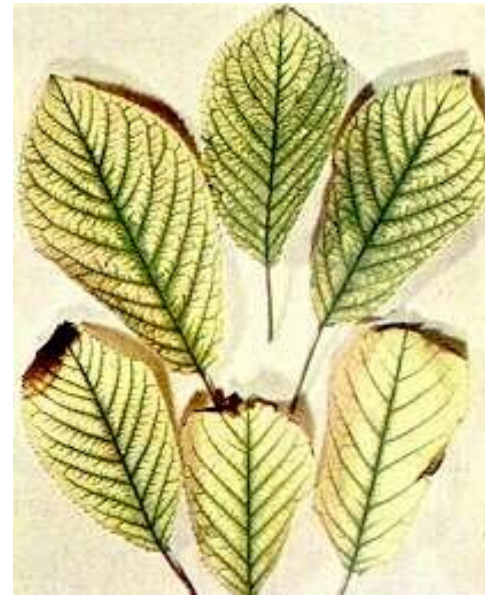
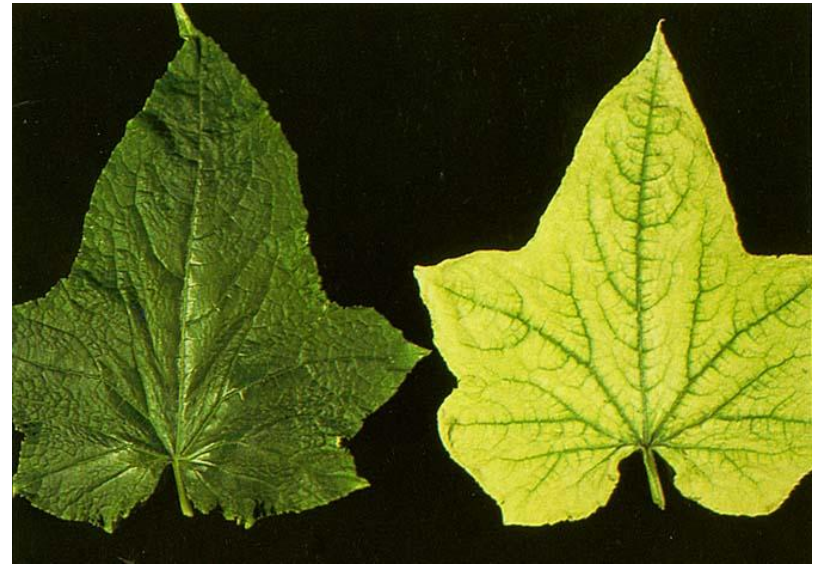
- Učestvuje u sintezi hlorofila
- ulazi u sastav mnogih oksidoreduktaza
- sastavni dio citohroma i ferodoksina (transport elektrona u fotosintetskom i respiratornom lancu)
- utiče na fiksaciju atmosferskog azota

Snabdijevanje biljke željezom

- iz rastvora zemljišta biljci je željezo pristupačno kao Fe^{2+} , Fe^{3+} i kao *helati*
- da bi se željezo uključilo u metabolizam biljke potrebno je da se Fe^{3+} redukuje u dvovalentni oblik (vrlo važno prisustvo mangana)
- na usvajanje željeza negativno utiču veće prisustvo K, Ca, Mg (antagonisti), alkalna sredina i teški metali (zbog taloženja), povećana vlažnost zemljišta i kiselost zemljišta
- *slabo pokretljiv* u biljci

•SIMPTOMI:

- manjak željeza se prvo manifestuje na listovima kao hloroza između nerava
- biljke zaostaju u razvoju

CINK

Značaj cinka

- sastavni je dio koenzima mnogih dehidrogenaza i proteaza
- ulazi u sastav enzima karboksilaze
- stimulliše rast biljaka (pozitivno utiče na sadržaj *auksina* u biljci)
- pospješuje stvaranje skroba

Snabdijevanje biljke cinkom

- biljka uzima cink u obliku dvovalentnog jona i helata
- slabo pokretan u biljci

•Simptomi nedostatka:

- patuljast i rozetast izgled biljke
- hlorotične pjege na listu
- listovi dobijaju blijedozelenu boju

BOR

Značaj bora

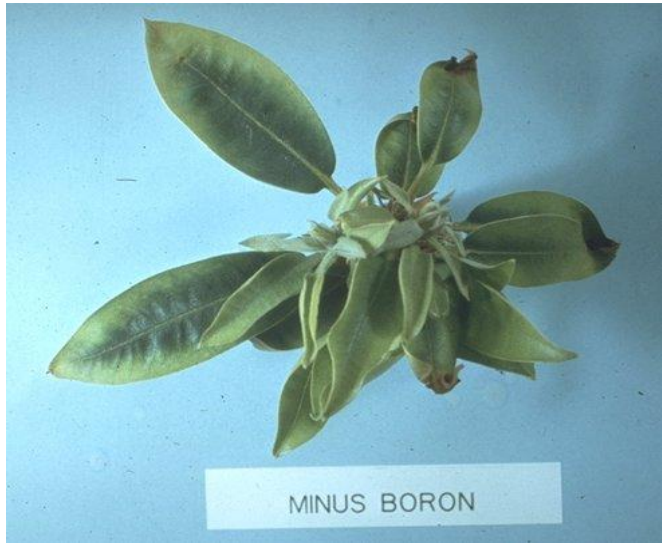
- bor sa šećerima gradi komplekse koji lakše prolaze kroz membranu
- učestvuje u sintezi nukleinskih kiselina i procesu aminacije organskih kiselina kao aktivator dehidrogenaza enzima
- neophodan element u procesu oprašivanja i oplodnje (formiranje polenove cijevi)
- uključen je u translokaciju Ca i biljnih hormona

•Snabdijevanje biljke borom

- H_3BO_3 je dominantna forma bora iz koje biljka može apsorbirati bor
- u alkalnim zemljištima slabija je pristupačnost bora
- bor *je slabo mobilan* u biljci

•SIMPTOMI:

- prvi simptomi nedostatka bora su izumiranje tačaka rasta stabla i korjena,
- raspadanje provodnog sistema biljke (floema), biljka poprima žbunast izgled
- nedostatak bora izaziva poremećaje u formiranju ploda, korjena i krtole
- plodovi zaostaju u rastu, poprimaju deformisan oblik i nejednaki su po veličini
- nedostatak bora često je popraćen simptomima nedostatka Ca, jer je translokacija Ca usko vezana za prisutnost bora

MANGAN

Značaj mangana

- aktivator enzima (dekarboksilaza, dehidrogenaza i oksidaza)
- kontroliše nivo **auksina** (aktivira enzim koji učestvuje u oksidaciji auksina)
- lako mijenja valenciju (Mn^{2+} u Mn^{3+}) – učestvuje u brojnim oksidoredukcijskim procesima
- neophodan za normalno odvijanje fotosinteze – učestvuje u fotooksidaciji vode
- održava strukturu hlorofila
- značajan za primanje fosfora i magnezijuma

Snabdijevanje biljke manganom

- mangan ulazi u biljku u obliku trovalentnog jona
- mangan je *pokretljiv* u biljci

•Simptomi nedostatka:

- hloroza lista, list dobija sitnomrežast izgled, nervi dugo zadržavaju zelenu boju
- hlorotične pjege u odmakloj fazi prelaze u fleke tzv. **suha flekavost**
- uslijed nedostatka mangana biljne ćelije gube turgor (zbog smanjenog turgora, list se savije pa izgleda kao da visi)

BAKAR

1. Bakar iz primarnih i sekundarnih minerala (halkopirit, kuprit, malahit) gdje se nalazi u jednovalentnom obliku a nakon njihovog raspadanja oksiduje u dvovalentni oblik

2. Cu u teško rastvorljivim solima i oksidima

3. organomineralni kompleks Cu – helati (visoka stabilnost)

4. Izmjenjivo adsorbovani

5. Cu u vodenoj sredini

Cu je u zemljištu malo, usvaja se kao dvovalentni i pripada grupi teških metala koji se čvrsto apsorbuju na koloide zemljišta

Na **pristupačnost Cu** utiče hemijska reakcija zemljišta i pristupačnost mu raste sa povećanjem kiselosti

Biljke ga usvajaju u obliku helata

Fiziološka uloga - aktivator mnogih enzima, stabilizuje molekule hlorofila, učestvuje u sintezi antocijana, ulazi u sastav plastocijana, citohromoksidaze ...

Utiče na formiranje polena, fertilnost biljaka, povećava otpornost na niske temperature...

Utiče na sintezu nukleinskih kiselina

Simptomi nedostatka su:

-Hloroza i nekroza lišća, odumiranje mlađeg lišća, zbog nedovoljne lignifikacije dolazi do anatomskih promjena, i gubitka vršne dominantnosti slično kao kod bora

-Suvišak Cu je rijetka pojava

HLOR

- Ubraja se u grupu mikroelemenata
  - Biljke aktivno usvajaju hlor kao jon Cl-
  - Nalazi se u lišću, vakuolama, utiče na osmoregulaciju i otvaranje stoma, održavanje jonske ravnoteže i usvajanje drugih elemenata, membranski transport
  - Zajedno sa Mn učestvuje u fotolizi vode
-
- Simptomi nedostatka** hlora se rijetko javljaju u prirodnim uslovima
  - Suvišak hlora** dovodi do porasta turgora i smanjenje transpiracije, pojave sitnih i deformisanih listova

KORISNI ELEMENTI

Kobalt Co – bitan je za fiksaciju atmosferskog azota kod leguminoza

- Učestvuje u inhibiciji sinteze etilena
- Koncentracija u zemljištu je niska 0.02 –0.5ppm
- Učestvuje u razgradnji peroksida nastalog u oksidacionim procesima

Natrijum Na - nalazi se u svim zemljištima (oko 2.8% u litosferi)

- U zaslanjenim zemljištima konc. Na lako dostiže toksične vrijednosti
- Veće količine Na pogoršavaju strukturu zemljišta, pojavu pokorice, ljepljivosti ...
- Biljke ga lako usvajaju , utiče na osmotsku vrijednost i hidrataciju protoplazme pa može kod nekih biljnih vrsta zamijeniti kalijum (šećerna repa)

Silicijum Si - u zemljištu se nalazi u velikim količinama ali je raspoloživa količina mala zbog slabe rastvorljivosti Si jedinjenja

- Biljke ga usvajaju kao silikatni anjon SiO_4
- Korisna uloga Si je u učvršćivanju mehaničke osnove biljaka , kao inkrustacija u sekundarnim ćelijskim zidovima, pa povećava otpornost biljaka prema štetnim insektima i oboljenjima

Selen Se - sličan je sumporu, javlja se u zemljištu u različitim oksidacionim stepenima

- Biljke ga usvajaju kao selenit anjon ili selenat
- Esencijalni je element za ljude i životinje (kofaktor glutation peroksidaze)

Aluminijum Al – 8% u litosferi, ulazi u građu minerala gline, u vodenoj fazi zemlj. je slobodan ispod pH5.5